

Az első világháború hatása faluban, városomban, megyében
/Korabeli források és visszaemlékezések alapján /

Füzesabony története

Füzesabony, városijogu nagyközség, Heves megye keleti részére, az Eger és a Laskó-patak között terül el. Földrajzilag az északi szélesség $47^{\circ}54'$ a keleti hosszúság $20^{\circ}25'$ fok alatt fekszik. Tengerszint feletti magassága 110 m. Elhelyezkedését tekintve központi jellegű nagyközség.

Neve alapján ítélve besenyő település volt. A "füzes"előtagja valószínűleg a régi kereskedelmi utvonalon mentén található, fűzfával borított területből származik. A török, illetve besenyő Aba nemzetség- és személynév "ny" képzővel ellátott formája több magyar község nevében is szerepel, ezért megkülönböztető jelzőket kapcsoltak eléjük. /pl. Nagyabony, Sikabony/

Korábban három település volt, Abony, Szikszó- és Kisbudapuszta, melyeket később közigazgatásilag Füzesabony néven kapcsoltak össze.

Határa a népvándorlás korát megelőzően is lakott volt. A Laskó-patak melletti Öregdomb bronz leleteit a tudomány "Füzesabonyi kultúra" néven tartja számon. A honfoglalás során az Aba nemzetség birtoka lett. A tatárjárás során Kisbudapuszta elnéptelenedett. A legkorábbi okirat, mely a községet Aban néven említi, 1261-ből származó másolat, mely megerősíti az egri püspökséget birtoklási jogában az egri völgy falvai között. A település 1804-ig az egri püspökség, 1805-1853 között az egri érsekség hűbéri területe volt. A jobbágyfelszabadításkor a község határának fele a volt jobbágyok tulajdonába került.

1552-ben, az egri vár ostromakor a falut a törökök elpusztították, de hamarosan benépesült. Eger eleste, 1596 után három évtizedig világiaké voltak jövedelmei. 1627-ben Tokajban az egri püspök szabadságlevelet adott ki az ideletelepülő gazdáknak, majd 1631-ben Pyber püspök visszaváltotta a falu birtokjogát a világiaktól. 1686-ban Rummel generális kiűrtette Eger környékét, a falu is másfél évtizedre elnéptelenedett.

1700-ban a lakatlanul álló helyekre Telekes István, az egri püspök a nógrádi részekről telepítettett be lakosokat. 1710-ben pestis járvány pusztított.

Ernődy püspök 1731-35 között templomot építtetett. A falu már 1733-ban anyaegyházként szerepelt.

A földesuri és Mária Terézia urbérrendezése után sok új lakó és zsellér vállalt jobbágytelket. Az 1799-es uradalmi leltár szerint található volt katonai kvártélyház, fogadó, kocsmá, mészárszék, malom, juhászház, kántorház, stb.

A püspöki uradalom kiemelkedő majorüzeme a falu közelében fekvő Pusztaszikszón működött.

1799-ben, a francia hadjáratok idején a felkelő megyei lovasság egyik állomáshelye, az 1848-49-es szabadságharc alatt pedig különféle katonai alakulatok átvonulási területe volt itt.

A postai levélforgalom 1852-ben indult meg Gyöngyösön át.

A vasutat 1867-69 között építették, és 1870. január 13.-án egy vágányon megindult a forgalom. Ebben az időszakban Füzesabony vasuti csomóponttá vált, megépítették a Füzesabony-Eger és a Füzesabony-Debrecen vonalakat.

Füzesabony látképe a század elején, ammai Rákóczi ut és Baross ut sarka, az állomás előtti tér.

Füzesabony az első világháború előtt

Az első világháborút megelőzően nagyobb tömeget foglalkoztató üzem Füzesabonyban nem volt. A családok többnyire földműveléssel foglalkoztak, még akkor is, ha esetleg a családfő iparos vagy közlekedési alkalmazott volt. Különösen a vasutnál dolgoztak sokan.

A mezőgazdaságon belül az egri érsekség két helybéli majorsága adott munkalehetőségeket. A tanyaközpontok cselédlakásaiban lakó konvencióos cselédek, dohányosok, valamint a kovácsok, kerékgyártók, szíjgyártók és egyéb mesteremberek, a pásztorok, mind szerződéses viszonyban álltak. Mivel a gazdaság közel volt az egri érseki hivatalhoz, és helyben épült egy érseki nyaraló is, igyekeztek a majorságból mintagazdaságot teremteni, amely nemcsak a major és a határ rendjének fenntartásában nyilvánult meg, hanem a munkaviszonyban és a bérezésben is. A vezetők igyekeztek az aranyközéputon járni, gondosan vigyáztak nehogy sztrájkig feszüljön a helyzet. Nagyarányu mozgás a cselédek váltásában igen ritkán fordult elő, a közösség kitermelte a maga utánpótlását. A birtok tulajdonosa miatt csak római katolikus vallásu alkalmazottakat foglalkoztattak.

A családok zárt közösséget alkottak, de kialakult egy, a hagyományokon, a munkatípuson alapuló rangsor, külön csoportot alkottak az iparosok, a béresek, a pásztorok.

Vasárnaponként mindenki templomba járt, a fiatalság a fonó- és kártyaházakban szórakozott.

A munkalehetőségek hiánya miatt sokan, főleg az ifjabbak más megyékben próbáltak megélhetést találni. Elszegődtek summásnak, idénymunkásnak.

Morvai András /templom, ut/ 13 évesen így került Liptóra tehénpásztornak, majd Dunatetőtlenre summásgyereknek.

" A kertgazda, aki eligazított minket, engem, mert jól birtam magam, ökör mellé tett béreslegénynek. Két ökröt kaptam. Kukoricát, trágyát kellett hordanom, befogni az ökröket a járomba. Napfelkeltétől napnyugtáig tartott a munka. Reggelire szalonnát vágtunk, néha megsütöttük. Azután nekiláttunk a dolognak. Mindenfélét csináltunk. A kazlazás pl. egy hétig tartott. A kazal alapját, a tartópóznákat ökrökkel állítottuk fel, ezek a "gólyák" egy mázsások is voltak. Az ebédet bivalyhozta kocsin hozták egy kondérban. Ilyenkor egy óra ebédidőt tartottunk, hatan ettünk egy-egy tálból.

Azután cukorrépát ástunk, egyeltünk, mikor mi volt. Ősszel volt a a legjobb dolgozni, amikor már később kelt fel a nap. Ha az idő nem engedte, hogy a földeken dolgozzunk, a trágyát kellett taposni. Éjszaka egy kiürített ólban aludtunk szalmán, tele volt bolhával. A bérünket eleinte pénzben fizették. Nekem, mint gyerekeknek, akkor úgy mondták félkezesnek, 7 korona járt egy hónapra. Adtak még kosztot, 24 kg szalonnát, lisztet, zsírt, meg ami kellett."

Látkép Püzesabonyról. A volt Fő utca és balra az ugynevezett Konzum.

Az első világháború kitörése és menete. Püzesabony története az első világháború alatt

1914. június 28.-án Szarajevóban Gavrilo Princip, Szerb diák meggyilkolta Ferenc Ferdinánd trónörökösét és feleségét. Robbanásig feszült helyzet alakult ki egész Európában. Az Osztrák-Magyar Monarchia ultimátumot nyújtott át Belgrádnak, de a szerb hatóságok nem járultak hozzá, hogy a Monarchia szervei nyomozást végezzenek országuk területén. Ausztria-Magyarország, a központi hatalmak egyik alappillére elérkezettnek látta az időt, hogy befolyási övezetét növelje a Balkán-félszigeten. Július 28.-án, a gyilkosság után egy hónappal hadat üzent Szerbiának.

Abban bíztak, hogy gyors katonai sikerekkel erkölcsi alapot teremtenek politikai tekintélyük növelésére is, mielőtt az antant szövetségesek mozgósítanák haderejüket.

Míg a Monarchia belső társadalmi- gazdasági nehézségekkel küzdött, addig az antant országai - gyarmataik révén - jelentős ipari előnyre tettek szert. Franciaország arra törekedett, hogy ipari termékeinek az elmaradott kelet-európai államokban biztosítson felvevő piacot, igyekezett a Monarchia belső nehézségeit fokozni, támogatta a nemzetiségi törekvéseket.

Oroszország is a Balkánon szeretett volna terjeszkedni, így érdekei ütköztek a Habsburg birodalmával.

Németország támogatta a szerb ellenes törekvéseket, mert ki akart jutni Mezopotámia, majd India felé. A háborútól mind a két tábor saját céljai megvalósulását remélte.

Hadüzenetet megelőzően, már július 23.-án Szerbia mozgósította katonai erejét. Július 25.-én részleges mozgósítást rendeltek el a Monarchia tartományaiban is. Püzesabonyban július 26.-án 9 órakor dobszóval hirdették ki az azonnali bevonultatásokat. Éppen bucsu volt, a lakosság egy része - mintegy 120-an - ezért nem a faluban tartózkodtak, hanem már az előző napon a Hanyi község melletti Szent Anna kápolnához vonultak. Más községekből érkezett bucsusokkal együtt az éjszakát is ott töltötték.

Antal Istvánné, Ilonka néni /Kossuth u. 67./ így emlékszik vissza:

" Július 26.-án, vasárnap 9 órakor a pap a kápolna szószékéről mondta a híveknek: Krisztusban édes testvéreim! Szomorú hírt kell közölnöm veletek.

Meggyilkolták Ferenc Ferdinánd trónörökösét és feleségét, és kitört a háború. Véget ért eddigi békés életünk, és a veszély oly közel van, hogy már a bucsút sem tarthatjuk meg. Mindenki a legrövidebb úton menjen haza, mert előfordulhat, hogy az édesapát, a férjét, vagy a fiút már nem is találjátok otthon. Isten áldjon meg benneteket. Menjetek!"

A hanyi kápolna 1985-ben

A bucsus tömeg jajveszékelő sirásban tört ki, és az emberek a dűlőutakon, a tarlókon, a kukoricatáblákon keresztül rohantak haza. A Fűzesabonyiak egy fiatalabb csoportja már 11 óra előtt hazaért, de nem mindenkit találtak otthon. Az 1891-es korosztályt 9 órakor az egri Szarvas laktanyába vonultatták be. Az igazi riadalom csak a déli harangszó után érte a falut, amikor behívták az 1890-es korosztályt az új egri laktanyába. A szomszédos községekből egymás után érkeztek a bevonulókkal teli lovaskocsik a vasutállomásra, ahonnan nyitott vagy zárt tehervagonokkal szállították őket Egerbe. Délután 4 órakor újból megverték a dobot az 1889-esek bevonultatására. Sötétedés előtt már örök kíséretében érkeztek a felszerelt katonák, egész szerelvényekkel, utaztak tovább Budapest és Miskolc, Kassa felé.

Julius 31-én általános mozgósítást rendeltek el a Monarchia tartományjaiban. Augusztus 1-én Füzesabonyban további hat korosztályt hívtak be. A bevonultatásokat 3-3 korosztállyal hetenként megismételték az 50. életévüket be nem töltött hadköteles férfiak behívásáig. A községből összesen körülbelül 1250 fő vonult be, a lakosság 20 %-a. A felmentéseknél különösebb visszaélés nem volt tapasztalható. A háboru első évének végén a MÁV személyzete felmentést kapott a bevonulás alól. A módosabb gazdák lepénzeléssel pályafenntartási munkáknál helyezték el egy-egy fiu gyermeküket, megmentve őket a frontraküldéstől. Az egész lakosságból 6-8 ilyen személy maradt itthon.

Hidvégi József /kuposi/ és felesége, a férj 1913. októberében vonult be, Galiciában, majd 1917 nyarától a déli fronton harcolt.

Augusztus 5-től katonákkal, ágyukkal, lovakkal teli vonatszerelvények robogtak éjjel-nappal az Észak-keleti határ felé, illetve Szerbia irányába.

A Monarchia rendszerében a hadkötelezettség a 18. életév betöltésétől az 50. évig terjedt, időtartama a császári és királyi közös gyalogezredekben 3, a honvédekénél 2 év volt. A sorozások ideje minden tavasszal április utolsó napjaiban, a bevonulások október 25-én történtek. Ez a rendszer a kiegyezést követően jött létre. A Monarchia különböző tartományaiban a sorozással behívott katonák kiképzésére katonai körzeteket, állomáshelyeket szerveztek, laktanyákat építettek. A Birodalom soknyelvűsége miatt figyelembe kellett venni a legénység és a tisztek nemzetiségi hovatartozását, mert bár a szolgálati és vezényleti nyelv a közösöknél a német, a honvédekénél a magyar volt, az oktatást, a fegyverek kezelését a behívottak anyanyelvén kellett ismertetni. A behívottak nagyobbik része és "java" a közösökhöz került, a kisebbik rész, az éppen hogy alkalmasakat és a családosokat a honvédekhez osztották be.

A háború kitörésének évében az 1892, 1893 és az 1894-es korosztály töltötte tényleges katonai idejét. Az 1892-93-asokkal vezényelték bevetésre az általános mozgósítás során behívott tartalékosokat a keleti és déli határrészekre.

A gyors győzelem reményében indított háború nem hozta meg a várvát sikert. A Monarchia csapatai augusztus 13-án Drina térségében vereséget szenvedtek a szerbektől. A galíciai és a Lemberg környéki támadások is kudarcba fulladtak. Szeptember 6-11 között a cári erők visszaverték a sorozatos támadásokat és ellentámadásba mentek át. Körülzárták Galícia legnagyobb erődjét, Przemyslt, amelyet több, mint százezer, zömében magyar katona védett, és megindultak a Kárpátok hátság felé. Szeptember 25-én az Uzsoki-szoroson keresztül benyomultak Magyarország területére. A Monarchia a legkeményebb télben indított támadást az oroszok visszaszorítására, de a hatalmas ember- és anyagveszteségek nem hozták meg a sikert. Przemysl védői 1915 március 22-én megadták magukat és nagyarányú orosz offenzíva bontakozott ki. Antal Sándort /Rákóczi ut 78./ 1915 februárjában az 1896-os korosztállyal a 60. császári és királyi közös gyalogezredbe sorozták be, és már augusztusban Keletre vezényelték. Ő emlékezett a fronton történetekre:

"A 60-asokhoz soroztak be, legelé Egerbe, de vótak azok Krakkóba, meg Szerbiában is. Ahol szorult a kapca, oda vittek bennünket. Sok kikerült az orosz frontra: Hidvégi Péter, Hidvégi József, Zele József, Román Sándor, Gál József. Aztán meg augusztusban a menetszázaddal a Kárpátokhoz, Munkács fölé, ki a frontra. Hollós százados volt a századparancsnok. Csináltunk egy árkot és télen-nyáron abba voltunk. Hol az orosz, hol a magyar támadott, gyalogság a gyalogsággal, huszárok meg a kozáksággal küzdöttek. A sógor 6-os huszár volt, Klagenfurtban rukkolt be, úgy került az orosz frontra. Erősen támadott az orosz, annyian vótak, mint a hangya, jöttek befele, a magyarok meg tolták vissza őket. Rengeteg meghalt, akkor vót az orosznak legtöbb vesztesége, a géppuska aprította őket, 2 méter magasan is vótak a halottak. Mink a németekkel vótunk, megszorítottuk őket, úgy mentünk át a határon. Becsaltak bennünket egy lápra, úgy be vót gyepesedve, ha valaki ráment, onnan többet ki nem birt jönni. 8 fillér zsoldot kaptunk, haza nem tudtunk küldeni, az se vót mindég elég, néha még kukoricakenyér se vót. Ha vót valakinek felesége, hazament az apjához vagy az apósához. 16 hónapig vótam a fronton, aztán 1916 őszén a vasut felmentetett, és hazahozatott pályamunkásnak."

Magyarország sem politikailag, sem gazdaságilag nem volt felkészülve a háborúra. Egyre nőtt a halottak, a sebesültek és a fogságba esettek száma.

Zeke Imre /Zrinyi ut/, a törökülésben ülő, oroszországi fogságban.

A Monarchia alakulatai szinte minden csatájukat elvesztették, és nemcsak a katonai utánpótlás lehetőségei, hanem az élelmiszertartalékok is kimerültek. A kormány arra kényszerült, hogy meghatározatlan összegű hadi kölcsönt bocsásson ki. 1914. augusztus 9-én a kereskedelemügyi miniszter a gyárparban és a kereskedelemben felfüggesztette a vasárnapi munkaszünetet. November 28-án maximálták a termény- és gabonaárakat, 1915 februárjában a kenyérlisztnak felearányu keverését rendelték el gabonapótló kukorica, árpa vagy burgonya hozzáadásával. Március közepén emelték az élelmiszerárakat és egy hónappal később liszt utalványt vezettek be, a fejadag személyenként és fejenként 20 dkg. Julius 5-én elrendelték a hetenként kétszeri hustalan napot, és az év végére a kenyér jegyre történő árusítását.

Élelmiszerjegyek és beszolgáltatási felhívások 1916-ban

Lefoglalták a raktárakban lévő gabona- és egyéb élelmiszerkészleteket, a falvakban megindult a kényszerbegyűjtés, a rekvirálás.

A városokkal ellentétben Füzesabony - és sok más falu - önellátó volt élelmiszerből, a lakosság megtermelte magának a szükséges gabonát, zöldséget, gyümölcsöt. Így a városokban, az ipar- és gyárvidékeken súlyos nélkülözéseket okozó háboru, a jegyrendszer bevezetése nem éreztette hatását, bár itt is nőtt a szegénység. A rekvirálás viszont nagy csapást jelentett. A fejadagon felül minden élelmiszert, takarmányt elvittek a hadseregnek. A parasztoknak nem maradt felesleg, amit a piacon értékesíthettek volna. Amigkezetben csak gabonát, takarmányt rekviráltak, a községek a gazdák bemondása szerint szedték be a terményeket. Később, egészen 1918 végéig fokozódtak a követelések, kiterjesztették a jószágokra és az állati termékekre is. Ekkor már szigoruan felmérték a termőterületeket, ellenőrizték a cséplést, nehogy a gazdák letagad hassák készleteiket. Az 1918. áprilisában készített kimutatás szerint Füzesabony község területén búzával bevett terület 2539,5 kat.hold, rozssal 23,5 kat.hold, árpával 668,7 kat.hold, zabbal 92,5 kat.hold.

Cséplés bejelentések, illetve a tényleges eredmény szerint termett a község területén összesen 7967,90 métermázsa buza, 110,69 m/m rozs, 1821,29 m/m árpa, 235,59 m/m zab.

Ebből a készletből eladtak haditerménynek 682 m/m búzát, vásárlási igazolvány alapján 973,17 m/m búzát, a gazdáké maradt 7269,04 m/m buza, 82,93 m/m rozs, 1789,43 m/m árpa, 542,49 m/m zab.

Terményfeleslegként átvettek 258,10 m/m búzát, 6,82 m/m rozsot és 59,96 m/m árpát.

Nemcsak az egyéni gazdáktól rekviráltak, hanem az érseki majorságból is. 1918 márciusában az egri érsekség Füzesabonyhoz tartozó pusztaszikszói földjeire 63 q buza kényszerbegyűjtését írták elő, amit a két rekviráló biztos - Szabó Miklós vadász és Csató Albert besenyőtelki lakos - segítségével hajtottak végre.

Májusban újabb 24 q-t szállítottak el.

Jelentős marha rekvirálások is történtek a községben. Így pl. 1918. áprilisában 14 db szarvasmarhát követeltek, de a leszállított marhákat nem vették át, mert egyrészt nem volt meg a kívánt mennyiség, másrészt nem megfelelő volt a minőség. Új rekvirálást tűztek ki júniusra. Juliusban a Heves vármegyére eső 1294 db-ból 16-ot Füzesabonyban hajtottak be, pl.: Tóth Károlytól 4-et, Kakuk Sándortól 4-et, Szabó Antaltól 3-at, Szabó Imrétől 1-et, Szabó Istvántól 1-et.

Bevezették a zsir és szalonna begyűjtését. Az 1918 júniusi rekviráláskor többek között Zele Pétertől, Szabó Antaltól, Szűcs Józseftől, Kovács Pétertől hajtottak be.

A lakosság ellenségesen viselkedett a rekvirálásokkal szemben. Az amúgy sem könnyű háborús években megpróbálták legalább kis készleteiket megmenteni. Amint megérkezett a szomszéd faluból a hír, mindenki sietett elrejtetni mindent, - gabonát, zsirt, szalonnát-, padlás el-falazott zugába, udvari vermekbe. A hatóságok pedig katonasággal, szigorú megtorlással akarták megfélemlíteni a gazdákat. Ehhez adott utasításokat a gabonarekvirálás katonai karhatalom közreműködése mellett teljes megismétlésekor kiadott egri főszolgabírói körrendelet.

" A községi előljáróságoknak

szigorúan bizalmas!

... Értesitem az előljáróságokat, hogy minden egyes községbe előre-láthatólag, már április 3-án egy altiszt és 5 katonából álló járőr fog kivezényeltetni, abban a községben pedig, ahol a rekvirálás folyik, mintegy 30 főből álló szakasz lesz jelen. Ezek elszállásoltatása és élelmezése tekintetében megfelelő intézkedés teendő ...

... Végül felhívom figyelmüket azon körülményre, amely tulajdonképpen ezen körrendeletem kiadását célozza.

Köztudomásu, hogy a lakosság mindennemű rekvirálással szemben a legnagyobb fokú bizalmatlansággal viseltetik, s a magyar nép intelligenciájának alacsony fokánál fogva a rekvirálások tulajdonképpeni célját megérteni nemigen tudta, abban inkább rosszakaratot látott, s azzal szemben felfogásának megfelelő, meg nem engedhető magatartást tanusított.

Azt megakadályozni, hogy ez újabb rekvirálás híre egyik faluból a másikba el ne terjedjen, lehetetlen. A hír szárnyakon jár. Az elérendő eredmény érdekében tehát minden eszközzel és módon oda kell hatnunk, hogy a lakosság gabonakészletét a rekvirálás alól el ne vonja, el ne rejtse...

Ha pedig a lakosságból valakinek eféle magatartását vagy kísérletét észrevennék az illető egész készlete azonnal zár alá veendő s biztos helyen további intézkedésemig jegyzőkönyv egyidejű felvétele mellett elraktározandó.

Eger, 1918. március 29. "

A gazdaságokban asszonyok, lányok, öregek, 12-14 éves gyerekek végezték a szántás, vetés, a betakarítás munkáit.

A bevonultatott férfiak hiányát nagyon megérezték a családok. A földeket ellepte a gyom, késett az aratás befejezése, ezzel a kalászhordása, a megfelelő tárolás is, ezzel a szemvesztések tovább fokozódtak. Jelentős kárt okozott augusztus végén a 2 hetes eső. A termés hozamok a háboru előttinek felére estek vissza, viszont az ipari termékek árai többszörösére emelkedtek.

1915-ben ismét két korosztályt rendeltek sorozásra és a korábbi sorozásoknál kimaradottak felülvizsgálását rendelték el. Míg korábban Füzesabonyban 20-25 főből 7-8-an voltak alkalmatlanok, a felülvizsgálások után ez a szám lecsökkent 4-5-re.

1916 februárjában a hadkötelezettség korhatárát felemelték 50-ről 55 évre, de még ez sem volt elég, és az év nyarán bevonultatták a népfelkelők egy részét is, 60 éves korig.

Népfelkelők bevonulásra készen 1916-ban a füzesabonyi Hangya Szövetkezet előtt.

1915 tavaszától három éven át Füzesabonyban állomásoztak a 67-es császári és királyi közös gyalogezred katonái. A félezrednyi alakulat felvidéki szlovákokból állt. A 8-10 kiképző tiszt végig a faluban maradt.

A legénység, illetve az egy-egy ciklushoz tartozó tisztjelöltek 6 hónapi, később már csak 12-16 hetes kiképzés után kerültek ki a frontra. A mintegy 5-600 fő családokhoz volt kihelyezve, házaként 2-3-an. Csak szállást kaptak, ételmezésüket saját konyhájuk útján biztosították. A kiképző tisztek parancsnoksága a Mátyás Király uton, Bocsi Sándor lakásán volt, a konyhát és az élelmiszerraktárat is odatelepítették. Minden reggel a község háza előtti téren egy kürtös fujta a sorakozót a reggelihez. A fekete kávéból és a "prófuntból" álló reggeli után 7 órakor a legénység tagjai felvételezték a fegyvert és zárt rendben a községi legelőre, a kiképzés helyére vonultak.

A gyakorlatról fél 12-kor jöttek be és sorakoztak az ebéd, általában valamilyen egytálétel, kiosztásához, majd mindenki a szállására vonult. Délután két órakor újból sorakozót fujtak, és a fegyvereket felvéve ismét a gyakorló térre meneteltek. A foglalkozás 5 óráig tartott. Zárt egységekben, nótázva jöttek haza, megvacsoráztak és a szállásra mentek. A lefekvés idejét takarodóval fujták, ezután a katonák már nem hagyhatták el a házakat.

10 óra körül a parancsnokságról egy parancsnok és 6 fős őrség indult el, járták a falu utcáit, ellenőrizték, hogy katona utcán vagy kocsmában ne tartózkodjon. /"1918 novemberében felbomlott az egész, a katonákat szélnek eresztették, mindenki ment haza - mondta Bartholy Zoli bácsi, Dózsa György u. 76, aki Lőcséről került Egerbe a 67-esekhez."/

1915-ben érkezett először egy 60 fős osztrák leánycsoport. A 8-10 éves gyerekek két osztrák tanítónővel jöttek június első napjaiban, és az iskolaév kezdete előtt, augusztus utolsó napjaiban utaztak el. A két tanítónő egy-egy tanítócsaládnál /Révász Kálmán és Bögös Ferenc/, a tanítványok házaknál voltak elhelyezve. Reggelenként 8 óra körül a két tanítónő összeszedte a növendékeket és a vasuton tuli be-
rekbe - amely a falu pihenő helye volt - vitte őket játszani, sétálni. Délben visszajöttek ebédelni. A gyerekek családtagként éltek, étkeztek, a szállásadó gondozta őket, csekély térítés mellett. Bekapcsolódtak a magyar gyerekek játékába, tanulgattak magyarul, vidáman teltek napjaik. Évekkel később is örömmel gondoltak vissza itt töltött nyári szünetükre, bizonyítják ezt képeslapjaik.

1915 nyarán már nemcsak katonák, osztrák gyerekek, hanem hadifoglyok is voltak a faluban. A pusztaszikszói gazdaságban mintegy 150 olasz, a belső majorban pedig 100-120 orosz hadifogoly dolgozott. A két érseki majorba kihelyezett foglyok elszállásoltatásáról, élelmezéséről az ottani vezető intéző, Turner Dezső és Ficere György gondoskodott, de ő intézte foglalkoztatásukat is. A munkát közvetlenül egy konvencióos cseléd, a kertgazda irányította, aki ha nem beszélt oroszul, szerzett maga mellé egy szlovákul tudó béres gyereket.

A majorságok mellett annagyobb parasztgazdaságokban is voltak hadifoglyok. Az előljáróság kidoboltatta, hogy amelyik gazdának igénye van munkásra, nyújtson be kérelmet, amennyiben ezt jogosnak találták a legközelebbi fogolytáborból a megyei illetékes katonai parancsnokság a munkára jelentkezőket kihelyezte.

Zeke Imréék családja /Zrinyi u./ a gazdasági munkára 1916-ban kért hadifoglyot, mert a családfő orosz fogságba esett, a feleség terhes, a szülők idősek voltak, és nem tudták elvégezni a nyári teendőket. A szerb az idős apóssal járt ki a határba, segített az időszerű munkákban, kaszálni, betakarítani.

A családokhoz kihelyezett hadifoglyok teljes ellátását a gazda biztosította, ő rendelkezett velük, milyen munkát végezzenek. A kihelyező parancsnokságtól valami nagyon csekély összeget, zsebpénzt kaptak a foglyok. Szabad idejükben 5-10-en összejöttek, beszélgettek anyanyelvükön, megtárgyalták a híreket, az otthon maradt szülőkre, feleségekre, gyerekekre gondoltak, reménykedtek a mielőbbi hazajutásban. Általában családtagként éltek.

1918 végén az orosz hadifoglyok már mehettek haza, de a Gál Jánoséknál /Mátyás király u./ lévő spanyolnáthában megbetegedett.

Azt mondta nem akar betegen hazamenni, hadd maradjon a családnál míg meggyógyul. Sajnos nem gyógyult meg, meghalt még azon a télen, és Gálék mint családtagot, tisztességgel eltemették.

Előfordult, hogy ugyanannál a családnál hadifogoly kiképzés alatt álló szlovák katona és osztrák gyerek is volt. Gál András /Mátyás király u./ lakásán egy vasárnapi ebédén mindannyian résztvettek. Az orosz hadifogoly ebéd után így szól András gazdához:

- Gazda! Magyar, tót, német, orosz egy asztalnál? Hogy van ez?

A gazda megjegyezte:

- Látod Iván, ilyen az élet itthon, és odakint mégis öljük egymást.

- Nincs ez meg jól gazda.

- Bizon nincs - válaszolta Gál András - és nem tudunk változtatni rajta.

Sári Béni bíróhoz kihelyezett orosz hadifogoly: Nyikoláj, akit hazautazásakor egy alagut a vonat tetejéről lesodrott és több társával együtt meghalt.

1916-ban a munkaerő hiány miatt országszerte veszélybe kerültek a tavaszi és nyári munkák. Márciusban a gyöngyösi császári és királyi 6. huszárezred pótszázadának parancsnoksága Heves vármegye községeknek katonai lovakat utalt ki, mintegy négy hétre, a mezőgazdaság időszerű teendőihez. Hadifoglyok mellett tényleges katonákat is kihelyeztek az aratáshoz. Füzesabonyba több mint félszáz családdhoz, 60 fő érkezett Kuttenbergből, a 60. császári és királyi közös gyalogezredtől. Ilyen család volt Szabó Imréé, Antal Jánosé, Sári Bénié, Kakuk Sándoré. A megváltozott hadihelyzet miatt egy részüket július közepén visszarendelték az ezredükhöz, a többiek a hónap végéig maradtak.

" A háboru alatt tovább folyt az iskolai oktatás, bár nem folyamatosan, főleg télen a tüzelőhiány miatt voltak rövidebb szünetek.

Néha tanító sem volt és a vizsgák is rendszeresen elmaradtak- emlékszik Csányi Imréné, Annus néni /Baross u./ -. Nagyon mérges voltam, mert Petőfi és Arany verseket tanultam meg, de a fellépés elmaradt. Ócska vászonlepedőkből, agyonmosott ingekből tőpést csináltunk, ez volt a mi kézimunkánk. Fényképet is csináltak rólunk, az iskola udvaron állunk, három osztály van rajta.

Március 15-ét mindig megünnepeztük. A tanító néni előtte elment egy nagyon öreg, összetöprögdött bácsihoz, Mlinkó bácsihoz, aki résztvett a szabadságharcban, és meghívta az ünnepségre.

Mi, iskolások a vasúthoz közeli erdőbe, a berekbe a honvédemlékhez vonultunk, ahol megemlékeztünk a 48-as hősökrol, verseket szavaltunk, a dalárda a Nemzeti dalt énekelte".

1916/17-es tanév IV,V,VI. osztályosai a piactéri iskola udvarán.

A piactéri iskola egy részét igénybe vette az egri kórház a lábadozó betegek kihelyezésére. Az itt meghalt sebesülteket, a községben elhalálozott hadifoglyokhoz hasonlóan, a falu temetőjében temették el. A munkásmozgalom első hirei kijáró munkások útján jutottak el Füzesabonyba, de nagyon szűk körben terjedtek tovább.

Tudatosabb szervező munka 1917 közepe után indult meg, amikor Hidvégi Pétert - a fronton szerzett sebesülése miatt - a katonai szolgálat alól felmentették és hazatérve korábbi munkahelyére, Budafok-ra került. Kapcsolatba lépett a MÁV Északi Főműhely szakszervezeti vezetőivel, Pászti Károllyal és Korényi Vilmossal, akik szervezési feladatokkal bízták meg Hidvégit.

Tevékenységük eredményeként csaknem minden dolgozó a szakszervezeti szövetség tagja lett, kiharcolták, hogy a munkaidőt egy órával csökkentették, majd elrendelték a szombaton délig tartó munkát. Később különvonatokat indítottak a munka befejezéséhez igazodva, így a legtöbb dolgozó családjá körében tölthette vasárnapját. Hidvégit követvén pár hét múlva Kerekes Sándor is bekapcsolódott a szervező munkába, aki a pályafenntartásnál dolgozott, együtt jártak be a Szociáldemokrata Párt budapesti Conti utcai központjába. Blau Ernő vasuti mérnök, képzett és jól tájékozott régi mozgalmi ember volt, szabad idejét a nagyobb városokban folyó szervező munka eredményeinek felmérésére és fűzesabonyi alkalmazására fordította. Jó kapcsolatai voltak a diósgyőri vasgyári és a salgótarjáni szakszervezeti vezetőkkel.

Az 1918 november utolsó napjaiban megalakult helyi Nemzeti Tanács magva is Hidvégi, Kerekes és Kácsor Antal MÁV asztalos volt.

Már 1914 ősze elhervasztotta a gyors sikerbe vetett reményeket, de a következő év újabb megpróbáltatásokat hozott. A egyre fenyegető antant tulerővel szemben a központi hatalmak katonai kezdeményezésekben kerestek kiutat. 1915-ben az orosz fronton /gorlicei áttörés/ komoly sikereket értek el, de döntést mégsem tudtak kicsikarni. Májusban Olaszország hadbalépésével a Monarchiának még egy frontot kellett vállalnia. Doberdo és Isonzo súlyos emberveszteségeket okozott. 1916-ban a keleti fronton a Bruszilov -offenzíva tette próbára a hadsereget, majd a váratlan román hadbalépés okozott gondot. Az orosz támadást ugyan sikerült megállítani, Románia pedig - a kezdeti sikerek után - vereséget szenvedett, a háború mégis kedvezőtlené vált a Monarchia számára.

Az 1917. május 27-ei Képes Ujság pünkösdi ajándéka az olvasóknak, a képen: katonák teljes felszerelésben.

A világháboru kezdetén az antant sem akarta a Habsburg-birodalmat felszámolni. A háboru előrehaladtával azonban a Monarchia különböző képeit képviselő emigráns kormányok és szervezetek fokozatosan elérték, hogy a Monarchia megszüntetése hadicéllá vált. 1918 április 8-án a római kongresszusán a nemzetiségek kimondták, nem akarnak tovább a birodalom keretei között élni. A Monarchia diplomáciája tett ugyan néhány bátortalan lépést a különbéke érdekében, azonban ezek nem vezettek sikerre. A németek korlátlan buvárhajóharca az Egyesült Államok hadbelépését vonta maga után. 1917 őszén Oroszországban győzött az októberi forradalom, az ország kivált az imperialista háborúból.

A központi hatalmak különbékét kötöttek a szovjettal, de több százezer katona álbmásozott továbbra is Keleten. 1918 nyarán az utolsó kísérletek is kudarcba fulladtak, az Osztrák-Magyar Monarchia bomlása forradalmi válsággá mélyült.

Az orosz forradalom hatása és a kilátástalanság, a rossz élelmezés, a kimerültség megváltoztatta az osztrák-magyar hadsereg szellemét. A Monarchia hatonái tömegesen hagyták ott a frontot.

De a folyamatot már nem lehetett megállítani. 1918. február elején lázadás tört ki a Cattarói-öbölben állomásozó hadiflottánál. Tömegessé vált a frontbarátkozás. Az ellenállás szelleme rohamosan terjedt a magyar katonák között is. Röpcédulákat terjesztettek. A katonaszökevények száma csaknem elérte a félmilliót. 1918 októberében a magyar ellenzék vezetői a háboru befejezését, a fegyverszünet megkötését követelték. Október 17-én - részben belső politikai nyomásra, részben a katasztrófális katonai helyzet miatt - Tisza István gróf, miniszterelnök a képviselőházban elismerte, hogy a központi hatalmak elveszítették a háborut. Az olasz fronton októberben indított antant támadás hatására a Monarchia katonai védelme is összemmlott. November 2-án Padovában Wéber tábornok az Osztrák-Magyar Monarchia nevében aláírta a november 4-én életbelépett fegyverszüneti megállapodást. A Monarchia katonai alakulatait visszavonták az 1914-es határok mögé.

Megindult a hadifoglyok hazaszállítása. A fegyverszünettel lezárult a Monarchia számára az 1914. július 28.-i hadüzenettel indított világháboru.

A birodalomból kiváló nemzetiségek megalakították nemzeti államaikat. Október 25-én Károlyi Mihály elnökletével megalakult a magyar Nemzeti Tanács, október 30-án győzött az őszirózsás forradalom és november 16-án kikiáltották a köztársaságot.

A háboru súlyos emberveszteséget okozott az országnak. Magyarország - az 1914-es határok közül - mintegy 3,8 millió katonát küldött a harcterekre. Ebből elesett, meghalt 661 ezer, megsebesült 743 ezer, fogságba esett, eltűnt 734 ezer ember, összesen a mozgósítottak több, mint fele.

Füzesabonyban a bevonult kb. 1250 főből, 90-95-en fogságba estek, 235-240-en megsebesültek és 136-an meghaltak.

Az első világháború következményei.

Európa minden számottevő államában törvényesen rendezték a hadirokkantak és a hadiárvaik járandóságát. Magyarországon a háborút követő gazdasági válság miatt azok a családok, amelyeknek kenyérkeresője meghalt vagy megrokkanva tért haza, különösen nehéz helyzetbe került. A munkaképtelen rokkant nemhogy segített volna a család eltartásában, hanem inkább terhet jelentett. Éveken keresztül a hadiözvegyek, hadiárvaik hiába fordultak kérelemmel a különböző hatóságokhoz, a rendszer csak 1930-ban vitte a parlament elé az ügyet. Csak látszatzmegoldás született, mert a megszavazott összeg megközelítően sem igazodott a létfenntartás költségeihez.

Havi megbontásban a

25 %-ot meghaladó hadirokkant	10 pengőt,
hadiözvegy 2 gyermekkel	6,50 pengőt,
teljes árva	3,50 pengőt,
fél árva	0,77 pengőt kapott.

A legtöbb családban 4-5 gyermek maradt apa nélkül, és ha azt is figyelembe vesszük, hogy például 1 kg cukor 1 pengő 12 fillér volt, akkor könnyen láthatjuk, hogy mire volt elég az összeg. A szomszédos országokban a rászorulóknak ennek 15-20-szorosát kapták. Még elszomorítóbb képet kapunk, ha megnézzük az állami gondozásba vett gyerekekre fordított pénzt, 1 gyerekre 1 évben 35 pengőt költöttek.

Nem sokat segített a hadirokkantakon és a hadiárvaikon az sem, hogy a Nagyatádi-féle földreform során egy-egy ilyen személynek, illetve családnak 800 négyszögöl földet juttattak /proletárföld/.

Püzesabonyban 48 család kapott ilyen módon földet.

Német Ferencné, szül.Vince Rozál, aki három gyermekkel maradt özvegy.

Voltak olyan családok, ahol a fiu vagy az apa évek múltán sem tért haza. Vártak rájuk 4-5 évig, mert a fogságból hosszú volt az út, de leggyakrabban szerettek volna bizonyosat tudni és a hatóságokhoz fordultak szeretteik ügyében. A járásbíróság hirdetményt bocsátott ki, keresván olyan személyeket, akik látták vagy tudtak valamit az illetőről. Ha ilyen személy nem volt vagy a halált bizonyítani lehetett, a keresettet holtta nyilvánították.

A melléklet Hegedüs Imre füzesabonyi lakos, született 1883.junius 4-én, holttanýilvánittatási ügyének hirdetménye, aki 1914. augusztus 1-én vonult be a magyar királyi 60. gyalogezredbe az orosz fronton harcolt, és 1916. július 5-e után tűnt el.

Pelesége, Ujházi Mária 1922-benzkezdte kerestetni, mivel a keresés nem járt eredménnyel, Hegedüsről 1916 júliusazutánzenki sem tudott, 1917. december 31.-ei dátummal holttanýilvánították.

Az 1914-18-as hősi emlékmű felállításának költségeit a községi képviselő testület az 1924-es költségvetésében északozta meg. Az emlékmű elkészítésével Kisfaludi Strobl Zsigmondot bízták meg, aki 1926. július első felében alkotta a szobrot, amelyet a háboru kitörésének 12. évfordulóján, 1926. július 28-án avattak fel. Az avatáson Magnin Alfréd főjegyző mondott ünnepi beszédet. Az ünnepély Papp Irén tanítónő rendezésében folyt le, egy 6-os fiu és egy 6-os leány, hadiárva, valamint Csuhay Józsefné/született Nagy Rozália/, hadiözvegy szavalta el a tanítónő háboruról írt egy-egy versét.

Az emlékművet a község akkori központjában, a piactéren helyezték el /a Rákóczi és a Kossuth ut találkozásánál/.

A hősök tisztelete mindinkább megkövetelte az emlékmű körbekerítését, hogy a piac hulladékától mentesüljön. Sajnos 1946-ig erre nem került sor. 1946 nyarán a szovjet hatóságok a helybeli gazdáknak térítést fizettek az 1944-45-ben itt tartózkodó szovjet alakulatoknak juttatott élelmiszerért. A gazdák a térítés összegét felajánlották a szobor körülkerítésére. Később a térre helyezték a szovjet hősi halottak emlékművét is, majd 1984-ben a környéket rendezték, a két emlékművet közös kerítéssel vették körül és parkosították a teret.

Az első világháboruban elesett hősök emlékművének avatása, Magnin Alfréd főjegyző beszéde /Dr.Temesváry István amateur felvétele/

Az első világháború áldozatainak emlékművön szereplő eset-
tek

PRO-
PÁTRIA

KÜZDÖTTÜNK HALÁLIG, LEÁLDOZOTT NAPUNK,
A PORBAN IS HAZÁNK, ERŐLAD ÁLMODUNK.
SEREGEK ISTENE, MINDENHATÓ URUNK,
ÉLETBEN HALÁLBAN TÉGED MAGASZTALUNK.

Antal András Koha	Czeplédi György
Antal András Kurcel	Csajbók József
Antal András Máté	Csanálosi Dezső
Antal Ferenc Lencsés	Csanálosi József
Antal György Szitka	Csanálosi Lajos
Antal István Vak	Csanálosi Péter
Antal István Mázsás	Csányi András
Antal István Szitka	Császár Gáspár
Antal János Maró	Császár Gusztáv
Antal János Paki	Cseh János
Antal József Lencsés	Cserven Lajos
Antal József Göndör	Csirkés Károly
Antal József Koha	Csuhai Imre
Antal József Szitka	Csuhai István
Antal József Szitka	Csuhai József
Antal D. László	Farkas János
Antal Péter	Fazekas István
Antal Sándor Lencsés	Fekete Antal
Ádám István	Fekete Ferenc
Baráz Imre	Fekete János
Bágyi Béni	Gál András Hosszu
Bágyi István	Gál András Szélső
Belón József	Gál Béni Kis
Bernát Ádám	Gál Imre Guhin
Bernát Béni	Gál Imre nyeste
Biró András	Gál Kálmán Vertel
Biró Sándor	Geda János
Bocsi János	Goldschild Lipót
Bocsi János Fekete	Goldschild Mór
Bocsi József	Gulyás András
Bocsi József Kosztos	Gulyás András Bozsik
Bocsi József Pisze	Gulyás Imre

Gulyás József Bander
Gulyás Sándor
Győri Béni
Győr György
Hegedűs Imre
Hegedűs József Manó
Hegedűs Vendel
Hidvégi János
Hidvégi Sándor
Vitéz Hollós János
Horváth János
Jaskó András
Jónás János
Jónás Sándor
Juhász Gáspár
Kaló József Pohola
Kis Károly
Kovács András
Kovács József Bence
Kovács József Kisgazda
Kovács Kálmán
Kovács László K
Kriston János
Lajtner József
Laskovics István
Laskovics Kálmán
Lázár Lajos
Mlinkó Fauszt
Mondok Béni
Nagy András Donát
Nagy István
Nagy János Nepec
Nagy János Nene
Nagy József
Nahócki János
Német Bortalan
Német Sándor Barócsi
Pataki János
Pásztor Béni

Pásztor István
Pásztor József
Pásztor Péter
Perge Ádám
Perge Géza
Perge István
Péter János
Pruzsinszki Pál
Ratkovács Albert
Reisz Herman
Rendler Gyula
Sári János
Szabó András
Szabó Ferenc
Szabó Imre
Szabó József
Szajlai József Muci
Szajlai Sándor
Szerencs János
Székely Imre Butyok
Székely István
Szögedi István
Tasi József
Varga József
Zagyvai Gáspár
Zagyvai János
Zagyvai Péter
Zele Béni
Zele István
Zele József Bolya
Baranyi Demeter Péter egyéves
önkéntes őrmester

Bibliográfia:

Nagy J: Eger története /Gondolat.Budapest.1978/ 317-324 oldal

Ormos Mária: Padovától Trianonig 1918-1920. 5-58 oldal

Gondos Ernő: Az első világháború - Képes történelem

Magyarország története 1-2. 1890-1918.

História 1984/5-6.

Heves megyei Levéltár: korabeli iratok, Egeri Ujság

Magyarország történeti kronológiája III. 1848-1944.

Adatközlők:

Antal Istvánné /szül. Geda Ilona/ 87 éves

Antal Sándor dobre 88 éves

Barthaly Zoltán 85 éves

Bocsi Jánosné /szül.: Gulyás Julia/ 89 éves

Osányi Imréné /szül.: Uzelmann Anna/ 78 éves

Morvai András 83 éves

Okáli Arturné /szül.: Regus Mária/ 80 éves

Sziklai János 76 éves

Zeke Imréné /szül.: Hidvégi Julianna/ 90 éves

Antal Julianna 78 éves

Gál János 87 éves